

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมกรบริโภคของประชาชนในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยขึ้นมากมายทั้งปริมาณที่มากจนไม่สามารถกำจัดได้หมด และการเจือปนของสารพิษและสารเคมีต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ใช้เวลาในการย่อยสลายยาวนาน เช่น พลาสติก โฟม จึงทำให้ปัญหาขยะมูลฝอย เป็นปัญหาไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการมอบหมายภารกิจการจัดการขยะมูลฝอยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรง แต่ปัญหาขยะมูลฝอยที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ไม่สามารถจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดการร้องเรียนขึ้นในหลายพื้นที่

เทศบาลตำบลแม่ใจ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความสนใจ ตระหนักถึงปัญหาขยะมูลฝอยมาโดยตลอดและได้จัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆมากมาย แต่ก็พบว่าขยะมูลฝอยยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการค่อนข้างมาก

ปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับแล้วว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจของการพัฒนาและช่วยให้การแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนสำเร็จลุล่วงลงได้ดังนั้นผู้ศึกษาจึงร่วมกับเทศบาลตำบลแม่ใจ จัดให้มีการศึกษาครั้งนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลแม่ใจ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) โดยประยุกต์ใช้ เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control) ในการระดมการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ให้มาร่วมคิด ร่วมหารือและร่วมพลังในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ ร่วมกับการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่มีการสำรวจสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนและเทศบาลตำบลแม่ใจ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา(A1) พยากรณ์แนวโน้มของปัญหา และเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาในพื้นที่ 11 หมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลแม่ใจ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การอธิบายแล้ววิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงความหมาย และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษได้ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. สถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ ปริมาณ ประเภท และพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน

การจัดการขยะมูลฝอยโดยเทศบาลตำบลแม่ใจเป็นการให้บริการแก่ประชาชนตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย ซึ่งมุ่งกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ดูแลจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง เทศบาลตำบลแม่ใจจึงได้มีการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ โดยมอบหมายให้กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ดูแล ในส่วนของงบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลจะกำหนดไว้ในเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของเทศบาล ปีละประมาณ 1 ล้านบาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากงบประมาณที่ได้จัดเตรียมไว้ในเทศบัญญัติแล้ว งบประมาณอีกส่วนหนึ่งได้มาจาก การเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการขยะมูลฝอยที่เทศบาลเก็บจากรั้วเดือน ละ 10 บาทต่อหลัง ในอัตราที่เท่ากันทุกรั้วเดือน

แหล่งกำเนิดขยะที่สำคัญของเทศบาลตำบลแม่ใจ ได้แก่ ตลาด ร้านค้า สถานที่ราชการ นอกจากนั้น ยังมีขยะจากนอกเขตเทศบาลตำบลแม่ใจ ที่มีผู้นำมาทิ้งไว้ในถังขยะ ของเทศบาลที่ตั้งไว้บริเวณข้างถนน โดยจะพบว่า มีขยะมาก ในบริเวณรอยต่อระหว่างเขตเทศบาล กับ อบต. ที่อยู่รอบๆ และปืมน้ำมันซึ่งอยู่ติดถนนพหลโยธินสายนอก

จากการสุ่มชั่งน้ำหนักขยะที่เทศบาลนำไปกำจัด ระหว่างวันที่ 8 เมษายน-19 กรกฎาคม 2551 พบว่ามีขยะโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 4 ตัน ซึ่งจากข้อมูลเดิมที่เทศบาลตำบลแม่ใจเคยสำรวจเมื่อปี 2550 พบว่ามีขยะโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 3 ตัน และจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยผู้ศึกษาพบว่าขยะที่ถูกนำไปทิ้งที่บ่อกำจัดขยะของเทศบาลที่ บ้านสันติสุข ตำบลศรีถ้อยนั้น ไม่ได้มีเพียงขยะที่ถูกบรรทุกมาในรถขยะของเทศบาลตำบลแม่ใจเท่านั้น ยังมีขยะจากสถานที่อื่นๆ เช่น โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม โรงพยาบาลแม่ใจ วัดโพธาราม ที่นำขยะมาทิ้งเองที่บ่อกำจัดขยะโดยตรง รวมทั้งมีขยะจากทั้งในและนอกพื้นที่นำมาทิ้งเองที่บ่อกำจัดขยะกรณีที่มีการจัดงานต่างๆ เช่น งานศพ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และผลจากการสุ่มคัดแยกองค์ประกอบของขยะบริเวณบ่อขยะเทศบาลตำบลแม่ใจ ระหว่างวันที่ 4 มิถุนายน – 8 กรกฎาคม 2551 พบว่า องค์ประกอบขยะส่วน

ใหญ่ 72.6% เป็นขยะมูลฝอยประเภทขยะย่อยสลายได้ ซึ่งสามารถนำไปทำปุ๋ยใช้ประโยชน์ต่อได้ ขยะอีกประเภทหนึ่งคือขยะขายได้หรือขยะรีไซเคิล พบถึง 16.91%

จากการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแต่ละครอบครัว จำนวน 330 ตัวอย่าง พบว่า

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-50 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร และจบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ 4 คน รายได้ต่อเดือนของครอบครัวต่ำกว่า 5,000 บาท และอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่ใจมากกว่า 15 ปี

การได้รับความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอย ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากเสียงตามสายในหมู่บ้าน ขยะที่เกิดขึ้นในบ้านส่วนมากได้จากการจับจ่ายซื้อของที่ตลาดสดในหมู่บ้าน ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในบ้าน เฉลี่ยวันละ 1.2 กิโลกรัมต่อหลังคาเรือน โดยขยะในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นขยะประเภท พลาสติก รองลงมาคือเปลือกผลไม้เศษผัก เศษอาหาร และกระดาษ ตามลำดับ

การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้นำตะกร้า ถังผ้า หรือภาชนะอื่นไปใส่ของ มีการปฏิเสธที่จะรับถุงพลาสติกเกินความจำเป็นในบางครั้ง ส่วนใหญ่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติม ส่วนการใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติหรือสมุนไพรทดแทนการใช้สารเคมียังมีไม่มากนัก

การเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีการจัดหางัขยะวางไว้ในบริเวณที่สะดวกต่อการใช้งาน แต่ถึงขยะส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสุขลักษณะ คือไม่มีฝาปิด และรื้อซึมได้ง่าย เช่นตะกร้าพลาสติกโปร่งและตะกร้าไม้ไผ่

การคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนพบว่าส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะที่ขายได้ออกจากขยะประเภทอื่นเช่นพลาสติก ขวด กระดาษ ส่วนขยะมีพิษ เช่นหลอดไฟเก่า ถ่านไฟฉาย ส่วนใหญ่มีการแยกไว้ แต่เมื่อมีมากขึ้นก็ทิ้งปนไปกับขยะอื่นๆของเทศบาล

การกำจัดขยะมูลฝอย ส่วนใหญ่จะรวบรวมขยะที่เกิดขึ้นในบ้านนำไปทิ้งถังขยะขนาด 200 ลิตร ที่เทศบาลจัดวางไว้ ณ จุดที่อยู่ใกล้บ้านมากที่สุด

การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ พบว่านอกจากการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายแล้ว การนำขยะประเภทเศษผัก เศษอาหาร ไปใช้ประโยชน์ต่อ เช่นนำไปทำปุ๋ยหมักหรือเลี้ยงสัตว์ยังมีน้อย ส่วนการนำถุงพลาสติกที่ยังอยู่ในสภาพดีกลับมาใช้ซ้ำ และการดัดแปลงซ่อมแซมเครื่องใช้ในครัวเรือนให้สามารถำใช้ประโยชน์ได้อีก มีค่อนข้างมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลจากการสัมภาษณ์ตัวแทน ครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและเห็นด้วยกับการให้บริการของเทศบาลในปัจจุบัน

2. รูปแบบการให้บริการของเทศบาลตำบลแม่ใจ และปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอย

2.1 รูปแบบการให้บริการด้านการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ

ในปัจจุบันการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย เทศบาลจะจัดวางถังขยะขนาด 200 ลิตรไว้ตามถนนหลักและในซอย เพื่อให้แต่ละครัวเรือนนำขยะมาทิ้งรวมกัน จากนั้นรถเก็บขยะของเทศบาลจะมากับขนขยะทุกวันยกเว้นวันอาทิตย์ โดยที่วันจันทร์จะเก็บ 2 รอบ ขยะที่เก็บขนจะถูกนำไปทิ้งในหลุมดินขนาด กว้าง 21 ม. ยาว 50 ม. ลึก 4 ม. ณ บ้านสันติสุข หมู่ 9 ตำบลศรีถ้อย ซึ่งอยู่ห่างจากเขตเทศบาลตำบลแม่ใจเป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร จากการคาดการณ์ของผู้มีส่วนรับผิดชอบคาดว่าสถานที่กำจัดขยะดังกล่าวจะสามารถรองรับปริมาณขยะได้อีกประมาณ 1-2 ปี ดังนั้น เทศบาลจึงมีการเตรียมรับมือกับปัญหาดังกล่าว โดยการรณรงค์ทุกวิถีทางที่จะให้ปริมาณขยะลดน้อยลงเพื่อให้สามารถใช้งานบ่อขยะยาวนานขึ้น ส่วนการจัดการพื้นที่กำจัดขยะแห่งใหม่เทศบาลยังไม่มีเตรียมการไว้เนื่องจากงบประมาณของเทศบาลมีไม่เพียงพอที่จะจัดซื้อที่ดิน และสร้างระบบกำจัดขยะด้วยวิธีการที่ถูกสุขลักษณะได้ เทศบาลตำบลแม่ใจจึงมีนโยบายด้านการจัดการขยะมูลฝอยไว้ว่า “พัฒนาปรับปรุงระบบการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธีและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในรูปแบบ สหการ”

2.2 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ พบว่าปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านบุคลากร เนื่องจากบุคลากรของเทศบาลมีหลายประเภททั้งนี้การเมืองข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว และพนักงานที่จ้างเหมาเป็นงานๆ ไป ทำให้มีความแตกต่างกันทั้งความรู้ ความคิดและประสบการณ์ และการจัดคนให้เหมาะสมกับงานบางตำแหน่งยังไม่ลงตัว เกิดการทำงานที่ไม่เหมาะสมและทำงานได้ไม่เต็มศักยภาพ บุคลากรที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นบุคลากรสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาขยะมูลฝอย ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความตระหนักและไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรบรีโภค และการจัดการขยะในบ้านเรือน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของเทศบาลยังคงมีน้อย

ปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า ใช้จ่ายด้านการจัดการขยะมูลฝอยค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับรายได้ และมีแนวโน้มที่ต้องใช้งบประมาณเพิ่มมากขึ้นทุกปี และเนื่องจากงบประมาณของเทศบาลมีน้อยจึงไม่สามารถจัดหาพื้นที่และจัดทำระบบการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะเพื่อการแก้ไขปัญหาในระยะยาวได้

ปัญหาอีกด้านหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาด้านการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการปัญหาขยะมูลฝอยที่ผ่านมา เป็นความรับผิดชอบของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเพียงหน่วยงานเดียว ไม่ได้ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ หรือเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียทุกส่วน ทำให้การจัดทำแผนงาน โครงการต่างๆมักเป็นกิจกรรมเดิมๆหรือกิจกรรมที่เป็นการรณรงค์เป็นครั้งคราว บางแผนที่ได้บรรจุเข้าในวาระแล้วก็ยังไม่ได้นำไปดำเนินการให้เป็นรูปธรรม กระบวนการจัดทำแผนยังไม่ชัดเจน ขาดความต่อเนื่อง ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน และยังไม่มียุทธศาสตร์การติดตามประเมินผล

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย

ผลการศึกษามีการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย โดยประยุกต์ใช้เทคนิค A-I-C ในการระดมความคิดเห็นขอสรุปอภิปรายตามขั้นตอนของเทคนิค A-I-C รวม 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 A : Appreciation ขั้นตอนสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาและกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับรู้สถานการณ์ปัญหาและร่วมกันเสนอ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาเพิ่มเติม การนำเสนอสถานการณ์ปัญหาด้วยการจัดทำวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นข้อมูลสถานการณ์จริงในพื้นที่เขตเทศบาล ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าเป็นปัญหาของตนเองและเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ต้องช่วยกันแก้ไข การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยด้วยภาพถ่ายและตัวเลขที่ได้จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ครัวเรือนในพื้นที่จริง ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจและเสนอความคิดเห็นเป็นอย่างดี เมื่อถึงขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์ หรือสิ่งที่ทุกคนอยากให้เกิดขึ้น ทุกคนจึงได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับ บวกกับประสบการณ์ตรงที่ตนเองได้สัมผัสในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และความรู้สึกร่วมกันของความคิดเชิงสร้างสรรค์ และอยากให้อะไรๆเกิดขึ้นแก่ชุมชน ทำให้สามารถจินตนาการถึงอนาคตที่พึงประสงค์ได้ จนเกิดเป็นวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความเป็นไปได้ที่จะนำสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 2 I : Influence ขั้นการแสดงข้อตกลงร่วมกัน

ขั้นตอนนี้เป็นการคิดค้นหาวิธีการที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายวิสัยทัศน์ที่ได้ร่วมกันสร้างไว้ในขั้นตอนที่ 1 การระดมความคิดเห็นในขั้นตอนนี้ เป็นการคิดต่อเนื่องจากจากช่วง Appreciation ซึ่งได้มองภาพการพัฒนาชุมชนในลักษณะการกำหนดเป้าหมายที่พึงปรารถนา โดย

การนำความคิด ประสบการณ์ และพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาช่วยกันกำหนด กิจกรรมหรือวิธีการเพื่อทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง และเพื่อให้บรรยากาศของการคิดเป็นกันเองและทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นบนสถานการณ์ที่ได้ประสมร่วมกัน จึงใช้การแบ่งกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมตามหมู่บ้าน และนำมาสรุปอีกครั้งในการประชุมใหญ่ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมู่บ้าน ร่วมกันคิด ให้ข้อมูล เหตุผล จนได้เป็นกิจกรรมแก้ไขปัญหาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้องมากที่สุดด้วย และการนำเสนอโดยใช้การเขียนบนกระดาษการ์ดสีด้วยตัวหนังสือขนาดใหญ่ จะช่วยให้ทุกคนเห็นข้อความไปพร้อมๆกัน และสะดวกแก่วิทยากรในการโยกย้ายจัดหมวดหมู่กิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันเข้าด้วยกันได้ง่าย นอกจากนี้ยังใช้การสื่อความหมายโดยมีทีมงานสรุปและจัดทำกิจกรรมให้อยู่ในรูปแบบที่ความคิด (Mind map) เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความสอดคล้องของกิจกรรมต่างๆที่จะนำไปสู่การทำวิสัยทัศน์ให้เป็นจริง

จากนั้นได้มีการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมโดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมทุกคน มีส่วนร่วมในการให้คะแนนกิจกรรมที่ตนเองเห็นว่าสำคัญต้องรีบดำเนินการโดยด่วน เพื่อให้เทศบาลซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักสามารถนำกิจกรรมที่ได้ร่วมกันคิดขึ้นสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 3 C : Control การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำกิจกรรมในขั้นตอนที่ 3 (C : Control) หรือกันในเวทีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรับผิดชอบ โดยตรงที่เทศบาลเพื่อจัดทำรายละเอียดต่อยอดจากกิจกรรมที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันคิดไว้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยพิจารณาต่อในส่วนของ เป้าหมาย สถานที่ ระยะเวลา งบประมาณ แหล่งงบประมาณ จนถึงผู้รับผิดชอบ เกิดเป็นร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่มีงบประมาณรองรับเรียบร้อย และคาดว่าจะสามารถดำเนินการได้ภายในปีงบประมาณ 2552 มีเพียงกิจกรรม การจัดระบบรองรับขยะอันตราย และขยะมีพิษ ที่ยังไม่สามารถจัดการได้ภายในระยะเวลาอันใกล้เพราะการจัดการดังกล่าวต้องใช้วิธีการที่เฉพาะเจาะจงซึ่งคงต้องใช้เวลาในการแสวงหาข้อมูลและวิธีการจัดการ ในโอกาสต่อไป

อภิปรายผลการศึกษา

1. สถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ ปริมาณ ประเภท และพฤติกรรม การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการขยะมูลฝอยจากครัวเรือนเขตเทศบาลตำบลแม่ใจในอัตราที่เท่ากันทุกครัวเรือน เดือนละ 10 บาท นั้น ทำให้ประชาชนไม่มี

ความรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบของคนที่ต้องช่วยกันลดปริมาณขยะมูลฝอยให้น้อยลง เพราะไม่ว่าจะทิ้งขยะมากหรือน้อยก็เสียค่าธรรมเนียมเดือนละ 10 บาทเท่ากันหมด ดังนั้นจึงควรใช้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) คือคนที่ทิ้งขยะในปริมาณมากควรจ่ายค่าธรรมเนียมการจัดการขยะมากกว่าคนที่ทิ้งน้อยกว่า ซึ่งหากนำหลักการนี้มาใช้ ประชาชนก็จะลดปริมาณขยะลงเพื่อจะได้จ่ายค่าธรรมเนียมจัดการขายน้อยลงด้วย ดังรายงานจากการศึกษาของ อูรารัตน์ วรรณะ-จิตติกุล (2543) เรื่อง การวิเคราะห์อัตราการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะจากการเปรียบเทียบต้นทุนในการจัดการขยะโดยการฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล และเผาแบบใช้เตาเผาของเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า อัตราค่าธรรมเนียมจัดการขยะที่ควรจัดเก็บจากประชาชนและผู้ประกอบการที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดขยะ ตามหลักการผู้ที่สร้างปัญหามลพิษ ควรเป็นผู้รับภาระในการบำบัดและกำจัดมลพิษ(P-P-P: Polluter Pay Principle) โดยจะต้องมีการคิดค่าธรรมเนียมต่อผู้ก่อให้เกิดขยะเหล่านี้ตามปริมาณของการก่อให้เกิดขยะ

แหล่งกำเนิดขยะที่สำคัญในเขตเทศบาลนอกจากในบ้านเรือนประชาชนแล้วยังมีขยะจากสถานที่ต่างๆ เช่น ตลาด ร้านค้า สถานที่ราชการ สถานประกอบการต่างๆ นอกจากนั้นแล้วยังมีขยะจากพื้นที่อื่นๆนอกเขตเทศบาลตำบลแม่ใจถูกนำมาทิ้งในถังขยะของเทศบาล และบริเวณบ่อกำจัดขยะของเทศบาลด้วย ทำให้เทศบาลต้องรับภาระและสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการขยะเหล่านี้ ดังนั้น เทศบาลตำบลแม่ใจควรเร่งรัดหามาตรการในการจัดการขยะทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น การให้ประชาชนช่วยลดขยะโดยใช้หลักการ 3R (Reduce Reuse Recycle) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการจัดการขยะทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาล เป็นต้น ซึ่งอภิวัฒน์ คุณารักษ์ (2543 อ้างใน ปฐมชาติ ศรีเจริญจิตร, 2547) ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตระหนักว่าขยะมูลฝอยไม่ใช่เกิดขึ้นจากระดับครัวเรือนเพียงแหล่งเดียว แต่มีมาจากแหล่งอื่นๆจำนวนมาก ไม่เว้นแม้กระทั่งบริเวณที่สาธารณะที่ประชาชนหรือบุคคลภายนอกเข้าไปร่วมใช้พื้นที่อย่างปราศจากความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอย ข้อควรตระหนักดังกล่าวเป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น มิฉะนั้นปัญหาขยะจากแหล่งอื่นๆจะขยายตัวออกมาจนยากต่อการแก้ไขปัญหา

จากการสุ่มคัดแยกองค์ประกอบขยะ พบว่าขยะประเภทที่ย่อยสลายได้ง่าย เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร กิ่งไม้ ใบไม้ มีถึง 72.6% ซึ่งขยะประเภทนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น นำไปเลี้ยงสัตว์ หรือนำไปทำปุ๋ยหมัก ซึ่งหากประชาชนร่วมมือกันอย่างจริงจังและเทศบาลจัดระบบคัดแยกและจัดการต่อบ้านเรือนอย่างเหมาะสม ขยะประเภทนี้จะลดลงไปเป็นจำนวนมากทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของเทศบาล และช่วยขจัดปัญหาเรื่องความสกปรก กลิ่นเหม็นและแมลงวัน ที่เกิดจากขยะประเภทนี้ด้วย

การปฏิบัติในชีวิตประจำวันและการจัดการขยะในบ้านเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอย การไปตลาดมักไม่นำถุงผ้า ตะกร้า หรือภาชนะอื่นไปใส่ของ และมักไม่ปฏิเสธเมื่อแม่ค้าให้ถุงพลาสติกใส่ของมากเกินไปจนจำเป็น ส่งผลต่อปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในบ้านเรือน ซึ่งมีขยะเกิดขึ้นโดยเฉลี่ย 1.2 กิโลกรัมต่อหลังคาเรือน และเมื่อแยกประเภท พบว่า ขยะที่เกิดขึ้นในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นพลาสติก รองลงมาเป็นเปลือกผลไม้ เศษผัก เศษอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชูชีพ ศิริ (2549) เรื่อง การจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในครัวเรือนของประชาชน เป็นประเภทพลาสติกสูงสุดรองลงมาคือประเภทผักผลไม้และถัดมาเป็นขยะประเภทกระดาษ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาประเภทขยะในบ้านเทียบกับองค์ประกอบขยะมูลฝอยที่ได้จากการคัดแยกที่บ่อกำจัดขยะ ซึ่งพบว่ามีขยะประเภทที่ย่อยสลายง่าย เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร กิ่งไม้ ใบไม้ มีถึง 72.6% ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากที่สุดเมื่อเทียบกับขยะประเภทอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นการสอบถามขยะที่เกิดขึ้นในบ้านเรือน โดยไม่ได้ถามรวมขยะประเภทกิ่งไม้ ใบไม้ ที่ประชาชนตัดและนำไปทิ้งที่ถังขยะของเทศบาลโดยตรง

การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ พบว่าเป็นการใช้ประโยชน์โดยวิธีง่ายๆ เช่น การนำไปเลี้ยงสัตว์ การนำถุงพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ การดัดแปลงซ่อมแซมสิ่งของ การนำเสื้อผ้าเก่าไปบริจาคให้ผู้อื่น แต่การนำขยะมาใช้ประโยชน์โดยวิธีที่ต้องใช้ความรู้และมีขั้นตอนที่ยาก เช่น การหมักขยะทำปุ๋ย กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่าไม่มีสถานที่ในการดำเนินการและไม่มีความรู้เรื่องการจัดทำปุ๋ยหมัก

2. รูปแบบการให้บริการของเทศบาลตำบลแม่ใจ และปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอย

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลแม่ใจในปัจจุบันเป็นลักษณะการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยทุกประเภทรวมกันจากบ้านเรือนของประชาชนและนำไปกำจัดโดยการฝังกลบที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล และเนื่องจากสถานที่กำจัดขยะของเทศบาลอยู่ใกล้กับหนองเลี้ยงทรายซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำและเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับทำน้ำประปาเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนชาวอำเภอแม่ใจ บ่อขยะดังกล่าวอาจก่อผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนและเกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ในอนาคต ดังนั้นเทศบาลควรเตรียมการรองรับปัญหาเหล่านี้ โดยเร่งรัดให้มีระบบการกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพและถูกสุขลักษณะ เช่น หมักขยะทำปุ๋ย การเผาในเตาเผา หรือการฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งการพิจารณาเลือกใช้วิธีการกำจัดแบบใดขึ้นอยู่กับความพร้อมของเทศบาล การตอบสนองของชุมชน และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และหากเทศบาลยังไม่มีความพร้อม

ที่จะจัดระบบกำจัดขยะด้วยตนเองอาจร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัดพะเยาจัดระบบการกำจัดขยะแบบศูนย์รวมใน “รูปสหการ” ดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยและกากของเสียร่วมกัน เพื่อให้เป็นสถานที่กำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะและรองรับขยะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียง แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการขยะแบบศูนย์รวมใน “รูปสหการ” ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่กำจัดขยะไม่ยอมรับ เช่นจากการศึกษาของ วิทยา เชื้อทอง(2547) เรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อระบบกำจัดขยะแบบศูนย์รวมในเขตเทศบาลตำบลห้วยข้าวดำ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ที่พบว่า กลุ่มผู้บริหารเห็นด้วยกับการทำระบบการกำจัดขยะแบบศูนย์รวม แต่ไม่ต้องการให้ท้องถิ่นใกล้เคียงนำขยะมาทิ้งเพราะไม่มั่นใจต่อระบบการขนส่งขยะ ที่อาจไม่ถูกสุขลักษณะจะทำให้ประชาชนเดือดร้อนจากกลิ่นและเชื้อโรค

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจ นอกจากปัญหาเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอและมีแนวโน้มซึ่งงบประมาณเพื่อการจัดการขยะเพิ่มขึ้นทุกปีแล้ว ปัญหาสำคัญคือปัญหาบุคลากรที่มีหลากหลายประเภททั้งนักการเมือง ข้าราชการ ลูกจ้าง ตลอดจนถึงประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้นจึงต้องมีการปรับแนวคิดให้ตรงกัน และดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ เพื่อบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างให้สามารถแก้ไขปัญหาได้

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย

การจัดทำร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยโดยการประยุกต์ใช้เทคนิค A-I-C ในการระดมการมีส่วนร่วมจากประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ตั้งแต่ ขั้นตอนที่ 1 A : Appreciation การสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาและกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขั้นตอนที่ 2 I : Influence การแสดงข้อตกลงร่วมกัน และขั้นตอนที่ 3 C : Control การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งการใช้เทคนิค A-I-C ดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะสามารถดำเนินการจนสำเร็จลุล่วง บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของกิจกรรมพบว่า กิจกรรมยังไม่มี ความชัดเจนพอ ยังคงเป็นการรณรงค์ในภาพกว้างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเวลาในการจัดกิจกรรมค่อนข้างจำกัดเพียง 1 วัน ทำให้ขาดขั้นตอนการทำความเข้าใจหรือกลยุทธ์ร่วมกัน ก่อนที่จะระดมช่วยกันคิดกิจกรรมแก้ไขปัญหา และในเทคนิค A-I-C เองก็ยังคงมีจุดอ่อนได้แก่ กระบวนการนี้ต้องทำอย่างต่อเนื่องจึงจะสัมฤทธิ์ผลและทุกคนมีความรู้สึกพอใจกับงาน และการทำแผนร่วมกับผู้อื่น หลายระดับงานและต่างประสบการณ์ จะต้องเชื่อผู้อื่นบ้าง จึงยากที่ผู้เคยชินการทำแผนกับคนพวกเดียวกันจะยอมเปลี่ยนแปลง (วีระ นิยมวัน, 2542) ดังนั้นในการใช้เทคนิค A-I-C ควรต้องคำนึงถึงรายละเอียดต่างๆและดำเนินการให้ครบทุกขั้นตอน นอกจากนั้นควรมีการ

เก็บข้อมูลโดยวิธีการอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น การสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) การสังเกตพฤติกรรม ในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการสรุปและอภิปรายผลการศึกษาศาสามารถประมวลข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลแม่ใจได้ ดังนี้

1. การศึกษามีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้เทคนิค A-I-C ควรนำผลที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์การจัดการขยะและพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยในบ้านเรือน เป็นข้อมูลนำเข้าไปให้ประชาชนได้รับทราบสถานการณ์เพื่อให้สามารถคิดกิจกรรมแก้ไขปัญหา บนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นปัจจุบัน

2. กิจกรรมในร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยที่ได้จากการศึกษา ยังคงเป็นกิจกรรมในภาพรวมกว้างๆ ไม่ชัดเจนถึงรายละเอียดในการปฏิบัติ ส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์ เทศบาลควรจัดทำเป็นแผนงาน/โครงการที่ชัดเจนจนถึงรายละเอียดของผู้รับผิดชอบ ว่ากิจกรรมใดเทศบาลควรดำเนินการ และกิจกรรมใดที่ประชาชนควรเป็นผู้ดำเนินการ ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ได้รับทราบและเสนอข้อมูลแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม

3. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดจนถึงขั้นตอนการติดตามประเมินผลเพื่อให้เห็นว่าผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ เพียงใด ในระยะ 2 ปีข้างหน้า ปริมาณและองค์ประกอบขยะ รวมทั้งพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปจากที่ศึกษาไว้หรือไม่ อย่างไร

4. การศึกษาเพื่อการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยควรศึกษาให้ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ ของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เช่น สถานที่ราชการ สถานบริการที่อยู่ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลใกล้เคียง ไม่มุ่งศึกษาเฉพาะแต่ประชาชน หรือองค์กรที่อยู่ในพื้นที่เท่านั้น และการศึกษาปริมาณขยะมูลฝอย ต้องชี้ให้ชัดเจนว่าขยะจากบ้านเรือน จากแหล่งกำเนิดในพื้นที่ หรือขยะมูลฝอยจากนอกพื้นที่ มีปริมาณเท่าใดเป็นขยะประเภทใดบ้าง เพื่อให้สามารถนำมาคิดต่อได้ว่าการจัดการขยะแต่ละแหล่งหรือแต่ละประเภทมีความคุ้มค่าหรือมีความเป็นไปได้แค่ไหน เพียงใด

5. การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยควรใช้การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การคิดค้นปัญหาและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล โดยการให้ความรู้หรือจัดกิจกรรมต่างๆแก่ประชาชนต้องมีการเตรียมการ จัดกระบวนการเป็นขั้นตอน ตามแนวคิด ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับ

จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างเต็มที่
และมีความสุข

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved